

ben pedig az agrártörténet kutatására, megismerésére buzdította tanítványait. Kolozsvár tárgykörű írásain sokszor az eleven beszéd frissége érződik. Nem csoda, hiszen szövege a városnéző séták ki tudja hányadszor ismételt magyarázataiból formálódott. Akik olyan szerencsések voltak, hogy még Kelemen Lajos kíséretében járhatták be és ismerhették meg „kincses Kolozsvár” múltját, értékeit, azok igazolhatják ezt a megállapítást.

Kelemen Lajos széles érdeklődési területét híven tükrözi művészettörténeti tanulmányainak sokszínű anyaga. Ahogy B. Nagy Margit írja, levéltár és műemlék elválaszthatatlan volt a pályáján. Levéltári kutatásainak köszönhetően talán ő az első erdélyi művészettörténeti író, aki felfigyelt a megrendelő, a kivitelező és a műalkotás hármasságára. Az egyházi levéltárakban kutatva felfedezte a templomépítés-díszítés népi és nem népi mestereit, foglalkoztatták a múlt művészeti tevékenységének addig kevés figyelemre méltott vagy a figyelem fénykörébe egyáltalán bele sem került alkotásai, termékei, mint a marosvásárhelyi szabócéh poharai, Kolozsvár kőbe faragott ötvösjelvényei.

Az értékes ismereti anyag mellett meríthetünk a magyar nyelv kincsestárából is. Jólesik olvasni Kelemen Lajos veretes mondatait, ízelgetni az elfelejtett, szép, régi kifejezéseket. Elszegényedett, megfakult mai beszédünk, írásunk gazdagodhat általa. Becsüljük, óvjuk, védjük történelmünket, múltat dokumentáló örökségünket, amíg nem késő, szólnak az aggódó, lelkiismeretet ébresztő szavak, amelyek napjainkban – sajnos – egyre időszerűbbek.

Zika Klára

Béres András:

Arra van egy kőhid rakva . . .

(*Mezőgazdasági Kiadó, 1982.
210 old.*)

Néprajzi tartalmú szépirodalmi írásokban, útirajzokban, visszaemlékezésekben bővelkedik a Hortobágy. A magyar pusztá világról már megemlékezett Kuthy Lajos, de Jókai Mór, Móricz Pál, Móricz Zsigmond, Szép Ernő, Veres Péter és mások is értékes hortobágyi emlékeket hagytak hátra a népélet kutatói számára. Néprajzi kutatásait irodalmi ízü munkákban is feldolgozta Ecsedi István (Hortobágyi életképek, Poros országutakon). Az ő nyomdokain jár Bérés András, amikor *Arra van egy kőhid rakva . . .* című munkájában kitűnő emberismerettel, elmélyült néprajzi érzéssel és ízes magyarsággal változatos tartalmú történetekbe foglalva színes csokrát teszi elénk hortobágyi kutatásainak. A pásztorkokkal való beszélgetései során a hortobágyi ember szemével látatja velünk a különböző szokásokat, eszközöket, rövid, de jellemző életképekbe foglalja a pusztaiak magatartását, munkáját és ünnepeit, mulatságait és hiedelmeit. Könyvével pásztorkörletünk megismerését gyarapítja, a múlt értékeit menti, de ugyanakkor az írókat is

figyelmezteti, hogy még mindig nincs megírva a pusztá regénye. Valamiféle olyan alkotás, mint Panait Istratié a Baragánról, amely évszázados legelőterülete volt a vándor román juhászoknak. A Hortobágyon a „sárga rózsá” már igen hervadni kezd. Móricz Zsigmond tervét valóra kellene váltani. A mai hetven éven felüli nemzedékkel mind kevesebben lesznek azok, akiket még a feleresztett kútgépek és a pásztortüzek igazítottak el a sziklakt legelőn. „Nemzeti parkunkban” már csak a kiskócsagok és bölömbikák, a sziki növények emlékeztetnek a régi életre. A karámok és kúpos kunyhók múzeumi tárgyakká lettek. A pásztorkörletbe beköltözött a gázpalack. A csikósok cirkuszi produkciókat mutatnak be.

Béres András könyvéből kiderül, hogy a Hortobágy pásztora nemcsak nótás kedvű, slambucfűző emberek voltak, hanem óntudatosak is. Ragaszkodtak rendjükhöz és rangjukhoz. Nemcsak őrzői a jószágoknak, de művészei, tudósai is a pusztai állattartásnak. Azokat a fukar gazdákat, akik a jószág megtekintésére üres kézzel látogattak a pusztára, *karórágónak, tökpüföldő kásahóhérnak* nevezték. Ma sem mondanak valami szépet a bámszűzkodó turistákról. Béres András maradandó emléket állított a Hortobágy híres számadóinak, Czinege Jánosnak, Tóth Bálintnak, Farkas Samunak, Törő Mihálynak, Pápista Péternek és a többieknek. Eligazít Jókai hegedűsének, Rimóczi Lajosnak az életében. A „balkörmű” (tréfás tolvaj) juhászok huncutságainak, a bojtárnevelés pedagógiájának, a pusztai törvénytevésnek a megismerését értékes, szétágazó megfigyelésekkel gazdagítja. Bőven van a munkában közlés a jeltudomány számára is. Csúpn csak egy tartalmas mondatot idézek: „Mán távolról látom – mondja az egyik juhász –, hogy az öregnek igen nagy a kedve, mert hátulról fel vót gyűrve a kalapja szíle.” A közölt párbeszédekből, vetélkedésekből kiderül, hogy a pusztai ember kezében a juhászok nem is annyira bot, hanem valamiféle kormánypálca.

A megjelölt birka jegyéből való kiforgatását, a gomolyakészítés tudományát, a seprűs öregasszony képében megjelenő rosszlelek útbaigazítását, a lovakat megkötő tudós pásztor bosszúját, a Szent György nap éjjelén táncoló ördögök fűben maradt nyomát, a furulyálni tanuló ördög eljlesztését, a pikulának kiszedett csontja miatt nyomorékká tett gyermek történetét élményszerűen foglalja írásba Béres András. A pásztorkörlet szülése körüli búbjoskodás, a mágikus pénzszás, a főzőkarám körüli élet, a nótás asszony szomorú sorsa, a babonás történetek, a citerabál hangulatának felidézése feledhetetlenné teszik a könyv olvasását. Érezzük, hogy a szerző közel került a tájhoz, az emberekhez, a szűkszávú pásztorkörletösszegekhez, akiknek a világa nemcsak rideg, hanem mítikus is volt.

A magyarázatokkal ellátott gondos szójegyzék szintén a Hortobágy pásztorkörletében való eligazodást szolgálja. A könyv megjelentetéséért elismerés illeti a kiadót is.

Gunda Béla